

Inhoud

Lijst van gebruikte afkortingen	13
Lijst van afbeeldingen	15
Lijst van grafieken	17
Lijst van tabellen	19

Deel I Debat, opzet en methode	21
--------------------------------	----

Inleiding – Een consumer revolution in het Habsburgse Brussel?	23
--	----

De pre-industriële consument in de schijnwerpers	23
De traditionele sociale orde bedreigd?	24
Op zoek naar de wieg van de consumptie(r)evolutie	25
De pre-industriële consument in Habsburgs Brussel	26
Brussel la Noble: een uitgelezen testcase	26
Brussel 1600-1735: een lacune in het kunst- en luxeonderzoek	27
Historiografische inbedding	29
Belangstelling voor het 'banale' huiselijke leven	29
Van <i>use value</i> tot <i>symbolic meaning</i> : betekenislagen in de materiële wereld	31
Opzet van het onderzoek	32

1 Sporen van particulier kunst- en luxebezit in Brussel.	
Bronnencorpus en verkenning van de testgroep	35
De boedelinventaris als primaire bron	35
Als toegang tot de materiële leefwereld van de tijdgenoot	35
Onvolledige bronnen	37
Een vertaalde werkelijkheid	38
Een selectief publiek van welgestelde burgers	39
Selectie van de testgroep	41
Profielverkenning van de testgroep	42

Beroepsprofielen	42
Adellijke titulatuur	45
Stratificatie van de Brusselse erflaters: op zoek naar een geschikte methode	49
Een stratificatie op basis van interne gegevens	49
Verantwoording van de gekozen welstandsverklikers	51
Het kameraantal	51
Linnengoed en koperwerk	54
Ledikanten	55
Categorieën met de mediaan als verdeelsleutel	57
Koopkracht als verklaringsvariabele	61
Het beeld als secundaire bron	61
Zuid-Nederlandse binnenhuistaferelen	63
Het oeuvre van Gillis van Tilborgh (ca. 1625-ca. 1678)	64
Van Tilborghs oeuvre in de onderzochte Brusselse huishoudens	68
Zuid-Nederlandse tijdgenoten	70
Het achttiende-eeuwse interieurstuk in de Zuidelijke Nederlanden	73

Deel II Thuis in Brussel? Een bonte verscheidenheid aan woonculturen 75

2 Brussel, een Janus met twee gezichten? 77

De ruimtelijke integratie van hof en stad	77
Stadsmorfologie en sociale topografie	77
Bipolariteit in de Brusselse profane portretschilderkunst	78
Het sociaal profiel van hoog en laag Brussel	81
Topografische locatie van de Brusselse erflaters	82
‘Bruyssel gaet verre te boven van volcke ende huysen’	88
De ruimtelijke woning	89
De tastbare werkelijkheid: het onroerend erfgoed	90
‘Un si beau spectacle’: een beslissend moment in de Brusselse woongeschiedenis	91
De weerslag van 1695 op de materiële cultuur	93
Als een feniks uit de as	94
De adellijke hôtels	95
De burgerwoning	99
Typewoningen?	99
Cohabitatie in een waaier aan woonmogelijkheden	100

3 Het ‘barokke’ burgerinterieur, tussen soberheid en splendore 105

Nagelvaste interieurelementen	105
De renaissancewortels van het Brusselse decorum	108
Decorum in gehuurde kamers	109

Decorum in burgerhuizen	III
De signaalfunctie van het salet	III
De geïnventariseerde saletten versus de gepenseelde	II4
De haard als brandpunt van sociale interactie	II6
Schouwstukken, sculpturen, spiegels en serviezen	II7
Een teken aan de wand? Lederbehang en wandtapijten	II3
Turkse tafelkleden	III0
Het koelvat en de flessenkoeler	III1
Een standaarduitrusting van het salet?	III2
De signaalfunctie van keukens en 'comptoirs'	III2
'Des révolutions silencieuses et discrètes'	III6
Meubilaire goederen	III6
De ruimtelijke woningstructuur: la naissance de l'intîme?	III8
De beeldtaal	III0
Conclusie deel II	III41

Deel III Tussen hof en stad. *De geboorte van een nieuwe consumptiecultuur in Brussel?* 143

4 De consumptiedynamiek in de hofstad	145
Hof of stad? Op zoek naar de motor achter de consumptieveranderingen	145
Een hofleven van wisselvallige kwaliteit	145
'La Ville, singe de la Cour'...	147
... of een Brabants stedelijk model?	149
'Comme on vend sur la Cour'	153
Een complexe wisselwerking tussen hof en stad	155
Smaak, comfort en sociale competitie als alternatieve interpretatieschema's	155
Het oude luxediscours in de Brusselse stadsliteratuur	159
De sociale 'dress code' volgens Erycius Puteanus (1574-1646)	161
De zotte wereld volgens Van der Borch (1621-1668) en de Griek (1628-1699)	163
'Tour ghe-naemt à la Mode'	164
Mode-indicaties in het Brusselse boedelcorpus	165
't Gaet al naer den Franschen trant'	168
Innovatoren en liefhebbers van nieuwigheden	174
Een waaier aan levensstijlen in een 'multiculturele' stad	178
Diversiteit in woonculturen	178
Gepakt en gezakt	179
De stedelijke elite en brede middengroepen	182
In contrast met de adel	183

Selectieve toe-eigening van elementen uit een adellijke levensstijl	186
De brede en bescheiden middengroepen	189
De Brusselse stadsadel versus de staatsadel	191
Concluderende vaststellingen	195
5 Het Brussels schilderijenbezit als pars pro toto van veranderende consumptiestijlen	197
Het particulier schilderijenbezit tussen continuïteit en transformatie	197
Het Brussels schilderijenbezit in comparatief perspectief	199
Een gesegmenteerde markt	203
Voor elk wat wils: smaakevoluties op het spoor	205
Nood aan thematische ordening	206
Een secularisering van de smaak	207
Een 'intellectualisering' van de smaak of het opkomend kennerschap	210
Perspectiefcorrectie	216
Een esthetisering van de smaak of een verlangen naar huiselijke gezelligheid	220
Conclusie deel III	225
Besluit	229
Bijlage	
1. Persoonsgegevens: inventarissen van koffers en inventarissen van sterfhuizen	237
2. Overzicht: berekening van de categorieën	267
3. Privéarchief van de familie d'Arenberg	277
4. Aan Gillis van Tilborgh toegeschreven werken aanwezig in de onderzochte Brusselse boedelinventarissen	279
5. Transcriptie: <i>Liste des embellissements ou boisseries qui se trouvent dans la maison du Jean Baptiste Regaus (19 februari 1733)</i>	281
6. Transcriptie: Huurovereenkomst uit 1733 met informatie over de nagelvaste interieurdecoratie	283
7. Transcriptie: Schilderijencollecties met toegeschreven werken in de onderzochte Brusselse boedelinventarissen	285
7.1 Ghislain de Bryas, markies de Molenghien (†1652)	285
7.2 Peeter Clement vander Gheeren (†1656)	285
7.3 Jacques 't Servrancx (†1657)	286
7.4 Wijnandt Ehuyse (†1658)	286
7.5 Lauereijs Mertens (†1678)	287
7.6 Jacobus vander Beken (†1709)	290
7.7 weduwe vanden Berghes (†1702)	291

7.8 Franchois Deschamps (†1702)	292
7.9 Albertus Piermans (†1727)	293

Lijst van afkortingen

Noten	297
Bronnencorpus en bibliografie	355
Register	385

ACA	Archief en Cultureel Centrum Arenberg (Edingen)
KMSK	Koninklijk Museum voor Schone Kunsten
NGB	Notariaat Generaal van Brabant
Not.	Notariaatarchief
RAAnd	Rijksarchief Brussel – Anderlecht
StB	Staten van Brabant
SAA	Stadsarchief Antwerpen
SAB	Stadsarchief Brussel
SAH	Stadsarchief 's-Hertogenbosch

M	Mediaan
N	Absoluut aantal
Σ	Som
x	Gemiddelde